

Coronel Instituut
Academisch Medisch Centrum
Universiteit van Amsterdam

Nederlands Centrum
voor Beroepsziekten

Signaleringsrapport Beroepsziekten '03

5 Huidaandoeningen

De kappersbranche is nog steeds de sector met het grootste risico op het krijgen van contacteczeem. Nat werk is in allerlei branches de belangrijkste risicofactor voor het krijgen van contacteczeem. Er is een toename van het aantal mensen met een allergie voor het conserveermiddel Methyl Dibromoglutaronitril, dat in diverse producten wordt aangetroffen. De opzet van programma's van huidbewaking van mensen werkzaam in risicobranches biedt mogelijkheden voor vroegdiagnostiek. De effectiviteit hiervan dient nog nader onderzocht te worden.

5.1 Omschrijving beroepshuidaandoeningen

Contacteczeem

Contacteczeem ontstaat als gevolg van huidcontact met een stof. Het kan ontstaan door een allergie voor een bepaalde stof en door langdurige irritatie van de huid door één of meerdere stoffen. De verschijnselen zijn roodheid, jeuk, kleine blaasjes, schilfering of kloven.

Contacturticaria

Contacturticaria zijn jeukbulten (galbulten). Zij ontstaan na direct huidcontact met bepaalde stoffen. Soms is dat op basis van allergie voor de stof, maar er kan ook een ander mechanisme aan ten grondslag liggen.

Huidgezwellen

Goedaardige huidgezwellen, bijvoorbeeld wratten, kunnen ontstaan door contact met bepaalde virussen. Kwaadaardige huidgezwellen (huidkanker) kunnen het gevolg zijn van langdurige blootstelling aan ultraviolet licht, zoals die zich kan voordoen bij mensen die veel in de buitenlucht werken.

5.2 Omvang van de problematiek

Meldingen door bedrijfsartsen

In 2002 kwamen 235 meldingen van beroepshuidaandoeningen binnen. Dit is 4,4% van het totale aantal beroepsziektemeldingen (2001: 4,8%). Tabel 5.1 geeft het aantal meldingen weer in de jaren 2000, 2001 en 2002. In alle jaren is eczeem verantwoordelijk voor 90% van de meldingen van beroepshuidaandoeningen. Bijna 28% van de gemelde eczeemgevallen is jonger dan 30 jaar, 64% is man. Bij vier meldingen van eczeem werd aangegeven dat er sprake was van een reactie op deeltjes in de lucht: airborne contacteczeem. Er waren twee meldingen van deukdijen.

Tabel 5.1 Meldingen van beroepshuidaandoeningen door bedrijfsartsen, verdeling naar diagnoses

Aandoening	Aantal meldingen 2000	Aantal meldingen 2001	Aantal meldingen 2002
Contacteczeem	259	234	204
Contacturticaria	3	10	5
Huidgezwellen	3	1	0
Huidinfecties	6	13	7
Overige huidaandoeningen	17	12	19
Totaal	288	270	235

De meeste meldingen van contacteczeem komen uit de industrie: 75 (37%), gezondheidszorg: 38 (19%) en bouwnijverheid: 39 (20%). De aantallen per 100.000 werknemers in deze sectoren zijn: industrie 7,4, gezondheidszorg 4,1 en bouwnijverheid 9,3.

Klimaatirritaties

Op een polikliniek dermatologie werden in een korte tijd twee verpleegkundigen en een fysiotherapeute gezien met klachten van een jeukende, brandende rode uitslag in het gezicht rond de ogen en in de hals. Bij alle drie drong zich een relatie met het verrichten van werkzaamheden op een Intensive Care afdeling op. Verdere navraag leerde dat er nog meer medewerkers van de IC afdeling klachten bleken te hebben. Het vermoeden werd uitgesproken dat het luchtverwarmings- en -verversings-systeem de boosdoener was. De voorgaande maanden was hiermee geëxperimenteerd. Nadere analyse van stof op moeilijk schoon te maken richels wees uit dat dit vezeldeeltjes bevatte van een filter, dat 6 maanden hiervoor in gebruik genomen was. Deze kunnen via de lucht tot huidcontact leiden en zo huidirritatie veroorzaken. De klachten verdwenen na het vervangen van de filters waarmee bevestigd werd dat de klimaatirritaties het gevolg waren van een vorm van 'airborne contact dermatitis'.

Als belangrijkste oorzaken van eczeem worden aangegeven: nat werk: 27 meldingen (13%), cementeczeem 18 meldingen (9%) en latexallergie 17 meldingen (8%). Ontvetters worden bij 12 (6%) en fysische factoren zoals klimaat bij 10 (5%) van de meldingen genoemd als oorzaak. In 9 gevallen (4%) betrof het metaalbewerkingsvloeistoffen. Verder zijn vermeldenswaard: nikkel (8 meldingen), epoxy-verbindingen (9 meldingen), rubber (chemicaliën) (7 meldingen) en conserveermiddelen (6 meldingen).

Het ArbeidsDermatosen Surveillance (ADS) project

Het ADS project is een gezamenlijk registratieproject van het NCvB en het Nederlands Kenniscentrum ArbeidsDermatosen (NECOD). Het aantal dermatologen dat deelneemt is gestegen tot 25. Er is nu sprake van een nagenoeg landelijke dekking. Men rapporteert via een speciaal ontworpen meldingskaart maandelijks nieuwe gevallen van beroepshuidaandoeningen. Zowel in 2001 als in 2002 is het aantal meldingen afkomstig van de dermatologen een veelvoud van dat van de bedrijfsartsen (tabel 5.2). Hoewel de dermatologen naar verwachting de wat ernstiger uitingen van de aandoeningen zien, blijkt uit een sinds begin 2002 gestarte registratie dat het overgrote deel van de patiënten er niet mee verzuimt. Dit kan het verschil met het aantal meldingen van de bedrijfsartsen voor een belangrijk deel verklaren. Hun meldingen vloeien namelijk meestal voort uit spreekuurcontacten in verband met ziekteverzuim. Het diagnose overzicht laat ook een verschil zien. Dermatologen rapporteren na contacteczeem huidgezwollen als meest frequente diagnose (8% van de gevallen). Dat bedrijfsartsen deze aandoening niet melden, komt doordat zij zich doorgaans voordoet op een leeftijd waarop men niet meer werkzaam is.

Van de door de dermatologen gemelde gevallen van contacteczeem is 54% vrouw. Veertig procent is jonger dan 30 jaar.

Tabel 5.2 Diagnose overzicht van de in 2001 en 2002 gerapporteerde aandoeningen door dermatologen in het kader van het ADS project

Diagnose	Aantal meldingen 2001	%	Aantal meldingen 2002	%
Contacteczeem	882	77,9	764	79,9
Hidgezwellen	150	13,2	77	8,0
Overige huidaandoeningen	40	3,5	49	5,1
Contacturticaria	34	3,0	25	2,6
Mechanisch trauma	12	1,1	24	2,5
Huidinfecties	8	0,7	19	1,9
Nagelaandoeningen	3	0,3	6	0,6
Ontsteking haarzakjes	3	0,3	4	0,4
Totaal	1132	100	956	100

Nieuw in de top 10 zijn de nagelstyliste en de bloemist (tabel 5.3). Bij de nagelstylistes blijkt acrylaatallergie vaak de oorzaak van het eczeem te zijn.

Tabel 5.3 Top 10 van de beroepen met de meeste meldingen van contacteczeem in 2001 en 2002 in het kader van het ADS project

2001		2002	
1. Kapper	94	1. Kapper	71
2. Verpleegkundige	62	2. Verpleegkundige	47
3. Schoonmaker	59	3. Schoonmaker	46
4. Metaalbewerker	43	4. (Auto)monteur	44
5. (Auto)monteur	36	5. Horecamedewerker	29
6. Horecamedewerker	32	6. Metaalarbeider	28
7. Ziekenverzorger	28	7. Ziekenverzorger	22
8. Kweker planten/bollen	26	8. Kok	22
9. Verkoper	25	9. Bloemist	25
10. Kok	23	10. Nagelstyliste	22

Nog duidelijker dan bij de meldingen van de bedrijfsartsen, wordt bij die van de huidartsen nat werk het meest frequent als oorzaak van contacteczeem aangegeven (tabel 5.4). Verder laat het overzicht zien dat allergisch contacteczeem een minderheid vormt. Bij veel meldingen is er sprake van meer dan één oorzaak.

Tabel 5.4 Meest genoemde oorzaken van contacteczeem bij meldingen in het kader van het ADS Project

Oorzaak	Aantal meldingen
Nat werk	259
Irritatieve stoffen	62
Zepen en detergentia	50
Planten	32
Rubberchemicaliën	30
Nikkel	29
Mechanische factoren	27
Haarverfproducten	27
Latex	24
Geurstoffen	24
Conserveermiddelen	23
Acrylaten	19
Epoxyhars	17

Kapperspoli

De Kapperspoli is een gezamenlijk project van de Koninklijke Algemene Nederlandse Kappersorganisatie (ANKO) en het Centrum voor Huid en Arbeid. In 2001 werden 104 kapsters gezien met handeczeem (Centrum voor Huid en Arbeid, 2002). 64% van de kapsters die de poli bezochten zat minder dan 2 jaar in het vak. Allergie voor kleurstoffen en blondeerpoeder (ammonium- of kaliumpersulfaat) werd het meest vastgesteld. Allergie voor blondeerpoeder bleek opvallend vaak bij eerstejaars leerlingen voor te komen. Verder was het aantal allergieën voor het conserveermiddel Methyl Dibromoglutaronitril, dat veelvuldig in haar- en huidverzorgende producten wordt toegepast, opmerkelijk te noemen (14%). Bij navraag bleken er dikwijls geen of verkeerde handschoenen gebruikt te worden. Bij 68% van de kapsters werd een goed herstel bereikt.

Bespreking van de meldingsgegevens

Zowel de bedrijfsartsen als de dermatologen rapporteerden in 2002 minder gevallen dan in 2001. Gezien de mate van onderrapportage is niet aan te geven of dit een weerspiegeling is van een reële daling. Een dalende tendens is wel waargenomen in Duitsland (Dickel, 2001) en dan met name in een aantal hoog-risico beroepen (kappers, bakkers, verpleegkundigen, koks, metaalbewerkers). Het zou er op kunnen duiden dat een aantal preventieve maatregelen in de sectoren waarin zij werkzaam zijn hun vruchten gaan afwerpen. Ook in Groot-Brittannië lijkt het aantal meldingen van beroepshuidaandoeningen een dalende trend te vertonen. In ieder geval is hier het aantal nieuwe uitkeringen voor arbeidsongeschiktheid wegens beroepshuidaandoeningen de afgelopen jaren afgenomen (Health & Safety Commission, 2002).

Het is opmerkelijk dat het aantal meldingen door bedrijfsartsen per 100.000 werknemers in de bouw het hoogst is, en dat in de top 10 van beroepen met de meeste meldingen door dermatologen de bouwvakker niet voorkomt. Hiermee correspondeert de rangorde van meest genoemde oorzaken. Cement (chroom) staat bij de bedrijfsartsen op de tweede plaats en is bij de dermatologen niet in de rij van meest genoemde oorzaken te vinden. Een verklaring valt niet zonder meer te geven. Door de periodieke

keuringen in de bouw zal er naar verwachting sprake zijn van een meer actieve detectie van nieuwe gevallen, die dan voor de bouwvakker blijkbaar niet zo ernstig zijn dat hij er medische hulp voor zoekt.

De cijfers uit het jaarverslag van de Kapperspoli bevestigen het beeld dat beroepshuidaandoeningen zich vooral in de eerste jaren na het begin van de werkzaamheden aandienen (Dickel, 2001; Funke, 2001). Bij de bedrijfs-geneeskundige begeleiding moet hier nadrukkelijk rekening mee worden gehouden.

Nat werk is met name bij de meldingen van de dermatologen met afstand de meest genoemde oorzakelijke factor naast overige ortho-ergische prikkels.

Er valt dan ook met name winst te behalen in het voeren van een beleid gericht op het terugdringen van de belasting door nat werk.

Het overzicht van meest genoemde oorzaken bevat een aantal allergenen waarmee in diverse werksituaties rekening moet worden gehouden.

Gedoeld wordt op de conserveermiddelen, acrylaten (nagelstylistes!), geurstoffen, kleurstoffen en epoxyharsen. Het voorkómen van allergie betekent dat de gebruiker weet moet hebben van de aanwezigheid van het allergeen in het product en goed wordt voorgelicht over verantwoord gebruik. Aan goede praktijkgerichte voorlichting valt op diverse werkplekken nog veel te verbeteren.

5.3 Wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen

(Nieuwe) oorzaken

Euro-allergie

Vrij snel na de invoering van de euro ontstond enige beroering over het optreden van huidklachten bij mensen die beroepshalve veel muntgeld door hun handen zien gaan.

Er zijn inderdaad een tweetal meldingen geweest en er werden de nodige vragen gesteld aan de helpdesk van het NCvB. Uit onderzoek blijkt dat bepaalde munten doordat ze uit twee verschillende legeringen bestaan, onder bepaalde omstandigheden een grotere nikkelafgifte kunnen veroorzaken (Liden, 2001; Nestle, 2002). Dit zou bij reeds voor nikkel gesensibiliseerden tot huidklachten kunnen leiden wanneer zij in hun werk frequent geldhandelingen moeten uitvoeren. Soortgelijke problemen zijn ook waargenomen bij mensen die frequent nikkelhoudend gereedschap zoals bijvoorbeeld sleutels moeten hanteren. Het wordt echter onwaarschijnlijk geacht dat dit euro-contact leidt tot de ontwikkeling van allergie voor nikkel. De geluiden rond de euro-allergie zijn in de loop van 2002 verstomd.

Methyl Dibromoglutaronitril (MDBGN)

MDBGN is een conserveermiddel dat in diverse producten wordt toegepast. In het jaarverslag van de Kapperspoli, maar ook uit de meldingen van de dermatologen blijkt er sprake te zijn van een stijging van allergie voor deze verbinding. Dit komt overeen met de bevindingen van een Europese studie waarin gekeken is naar de ontwikkeling van allergie voor een aantal regelmatig toegepaste conserveermiddelen de afgelopen 10 jaar (Wilkinson, 2002). Het sensibilisatieniveau voor MDBGN was gestegen van 0,7% naar 3,5%. De onderzoekers pleiten dan ook voor hernieuwde risicoevaluatie en verlaging van het MDBGN-gehalte in producten.

Isocyanaten

Isocyanaten zijn één van de belangrijkste oorzaken van beroepsastma en staan minder bekend als contactallergeen. Toch blijken ze, met name airborne, contacteczeem te kunnen veroorzaken. Bij de productie van isocyanaten wordt diaminodiphenylmethane (MDA) toegepast. Uit een van de isocyanaten, MDI, kan zich bij huidcontact MDA vormen.

Zowel isocyanaten als het MDA blijken allergene eigenschappen te hebben. (Goossens, 2002). MDA wordt eveneens toegepast bij het gebruik van epoxyharsen en de productie van rubber.

Hoewel huidklachten bij medewerkers van een gipskamer geweten werden aan de irriterende eigenschappen van isocyanaten (Larsen, 2001), moet er toch ook met allergieontwikkeling rekening worden gehouden. Gericht testen met ondermeer MDA is dan vereist.

Weekmaker in PVC

Di(2-ethylhexyl)phtalate (DOP) is een veel toegepaste weekmaker in PVC. De frequente toepassing van PVC kan leiden tot huidcontact in diverse situaties. Hieruit vrijkomend DOP blijkt contacturticaria te kunnen veroorzaken (Sugiura, 2002).

Voor de betrokken patiënt bracht dit diverse aanpassingen in zijn dagelijks leven met zich mee. Omdat veel medische instrumenten gemaakt zijn van PVC verwachten de onderzoekers in de toekomst meer hierdoor veroorzaakte huidproblemen.

Preventie

Preventie van contacteczeem vereist een combinatie van maatregelen, die op hun effectiviteit getoetst moet worden. Het is verheugend te kunnen constateren dat er in de literatuur thans publicaties over dit type interventie studies verschijnen.

Het effect van voorlichting en instructie met betrekking tot huidverzorging en huidbescherming bij werknemers die nat werk verrichtten, liet in een gecontroleerde studie hoopgevende resultaten zien (Held, 2002). In de interventiegroep nam niet alleen de kennis toe, het gedrag veranderde in positieve zin en er ontwikkelden zich minder vaak huidklachten. De resultaten pleiten voor het op grotere schaal hanteren van dit type voorlichting, zoals ook is terug te vinden in het door het NECOD ontwikkelde preventieprotocol handeczeem.

Voorlichting en instructie maar ook het nemen van andere preventieve maatregelen zouden vooral vanuit de hoog-risico branches gestimuleerd moeten worden. In Duitsland zijn hiermee goede ervaringen opgedaan en in Nederland sluit de ontwikkeling ten aanzien van de Arboconvenanten hier goed bij aan. Latex is één van de meest genoemde allergenen. Het in andere landen reeds gebleken succes van preventieve maatregelen (Tarlo, 2001; Allmers, 2002), wettigt de verwachting dat in Arboconvenanten geformuleerde doelstellingen voor het terugdringen van latexallergie ook hier gerealiseerd kunnen worden.

De afgelopen 10 jaar is het aantal nieuwe gevallen van contacteczeem in Noord-Beieren met een factor 10 naar beneden gegaan (Dickel, 2002). Men schrijft dit toe aan verbetering van arbeidsomstandigheden gestimuleerd door regelgeving en andere preventieve maatregelen.

Ook bij werkers in de bakkersbranche worden positieve resultaten gemeld van structurele aandacht voor preventieve maatregelen (Bauer, 2002; Bauer, 2002).

Vroegdiagnostiek en het identificeren van mensen met risicokenmerken zijn eveneens een belangrijk onderdeel van een preventief programma. Het is echter van belang dat vormen van monitoring van blootgestelde werknemers op hun toepasbaarheid en effectiviteit getoetst worden. Bij de aanpak van contacteczeem is het belangrijk een cultuuromslag in de arbozorg te bereiken, die leidt tot verandering van een reactieve benadering na uitval wegens huidklachten, naar een proactieve benadering met een breed scala van preventieve maatregelen.

Behandeling en reïntegratie

Beroepshuidaandoeningen kunnen tot verlies van werk leiden. Gegevens uit het Britse EPIDERM project lieten zien dat 7% van de patiënten met contacteczeem hierdoor hun werk was kwijtgeraakt en 16,8% er door had moeten verzuimen (Adishes, 2002). Factoren die de lengte van het verzuim deden toenemen waren: de leeftijd, de diagnose allergisch contacteczeem en het verwikkeld zijn in een uitkeringsprocedure. Bij 15,7% was er tussen het eerste en laatste bezoek bij de bedrijfsarts of dermatoloog geen verbetering van de klachten opgetreden. Dit laatste was met name het geval bij patiënten die langer blootgesteld waren geweest. Helaas ontbreken vergelijkbare Nederlandse onderzoeksgegevens over het verloop van beroepshuidaandoeningen en de gevolgen voor het werk.

De behandeling en begeleiding van patiënten met contacteczeem moet, zeker wanneer zij chronisch van karakter dreigt te worden, een specifiek karakter krijgen en meerdere facetten omvatten. Uit ervaringen met patiënten met atopisch eczeem is gebleken dat met een intensief scholings- en behandelingsprogramma goede resultaten te behalen zijn (Coenraads, 2001). De resultaten van de Kapperspoli bewijzen ook hoe belangrijk gespecialiseerde zorg is voor de behandeling en reïntegratie. Het is belangrijk dat de thans in Nederland aanwezige arbeidsdermatologische centra in staat gesteld worden om dit onderdeel van hun takenpakket verder te ontwikkelen in een goed samenspel met de bedrijfsartsen en de diverse branches.

5.4 Conclusies

■ Nat werk belangrijkste oorzaak contacteczeem

Nat werk blijkt veruit de belangrijkste oorzakelijke factor voor het krijgen van contacteczeem te zijn. Gunstige ervaringen in het buitenland met gerichte voorlichting en instructie in het voorkomen van de klachten pleiten voor meer aandacht door Arbo-diensten en risicobranches voor deze vorm van interventie.

■ Opzet programma van huidbewaking nodig

Onderdeel van een beleid gericht op het voorkomen en beperken van gezondheidsschade door arbeidsgebonden huidandoeningen in hoog-risico branches dient een vorm van monitoring te zijn, waarmee vroegdiagnostiek mogelijk is en het effect van genomen maatregelen gevolgd kan worden. Daartoe reeds ontwikkelde instrumenten moeten op hun toepasbaarheid en effectiviteit getoetst worden.

■ Conserveermiddel MDBGN sterk allergeen

De toename van het aantal mensen dat een allergie ontwikkelt voor het conserveermiddel Methyl Dibromoglutaronitril (MDBGN) dient aanleiding te zijn voor een nieuwe risico-evaluatie en verlaging van de hoeveelheid van dit middel in de diverse producten waarin het wordt toegepast.